

یکینی مجموعه

هفتة مصاحبة

بغدايه مدحيه

او كمده كى كنيش اكين نارالاسى شيدى ، اوكله كو نشنك كسكين ايدينفاني اينجده كوزلر يى آييور ؛
 طونوشش بر اسير طوكي آلهوينك رنكي ايشيق
 آلتنده بللى اوليهرق قاووريجي بر صيغافله يايور...
 اوراده ، بو ايشيق و آتش كولنده اورا غياير سس سز
 حر كنترله بر توييه چاليشيورلر ؛ اوزاقدن بكافانار
 سويه دوشمش اوافي ، چلبسز بو جگر كي
 كورونويورلر ؛ سانكه چيرينيورلر ، اوغراشيورلر ،
 فقط قورتولايورلر . دوماني كوكره دكل برك
 آلتنه چيكولوب كيدن دروي بر آتش دونكي عصاره لي ،
 اصيلاق و كورپه اكي نري نه طاني بر جلا و برهرك
 قيزاغش ، قاوورمش ... بولنري قوجاق قوجاق
 كسوب ده و برن اوزاقدن كوزلره ، آرا صيرا ،
 ميل چكر كي يايقي ، قيزغين بر بارلتي و وريور ؛
 سازارمش بغداي نارالرينك بو بياض ايشيقي كسكين
 شمشكاري سيرايدنه ايده بالقونه داياغش دوشونويورم ؛
 تاريخك ضبط ايده مديكي دورلردن بري ايشته
 بيله ، انسانلر بغداي پشته اسير و خدمتكار
 ياشاديلر . دنيا لك آك بقالي ، آك مستبد بر تك
 سلطاننك تحفده اعتباري دوشمشين ، قيمتي آزالايان ،
 اهميتي اكسيلين بر تك شهنشاه وار ؛ بغداي .
 بغداي قدر ، انسانلرك حياتنده يوقني ويا جوقني
 انقلابلر يايان هيچ برماده خاطر ليه ميورم . هوايله
 صودن سوكره دنيا لك اوچونجي احتياجتي بو ؛ ياشامق
 معرفتلك اقاي نه نئسمي بغداي تامليور . حريده ويا
 صلحه ، دوستلق ويا دشمنقده ، اتفاقلرده ويا
 نفاقلرده دائما بغدايك بر ناثيري وارد ؛ بغداي
 دولتلرك حياتنده قادن پارماغير ؛ هر مسئله لك
 آلتندن چيقار . ديه ييليرم كه ده كيزله ، لپانلره ،
 غر جاره و متعبله اصل بغداي بوزندن اهميت و بريرز ؛
 چوغي ايشلرك قابوغي اينجده بر بغداي دانسي
 ساقايلر . ملنلرك تاريخي بغداي دانسلرله يازيليور .
 دولتلرك حياتنده هيچ بر حكومت آدمي بغداي قدر
 فائده لي اولاماز ؛ (نورغو) (مازهر ب) (ويانه كر) برته

دولتلك باشنده بغداي اولسه يدي اون آلتنجي لوتى
 عقق تخني قورتار بردي . قيشلرله قدر بر حريده
 بغداي آنيارلري ده اهميتلير ؛ اردولر قدر اكينلرده
 چادرلري بلكر ؛ بر اردويه نفر قدر چوالده لازمدر .
 خلاصه حرب باروت قدر بغداي ده ديكلمر ؛ بغداي
 مسئله سي بر جهندن ده دايانوب داياناق ؛ يه كيلوب
 يه كيلمه مك مسئله سيدر . ايشته درت سته در سورن
 حرب لك بو بولك دردي ؛ بغداي - بغداي عياريه حاضر لغنده
 اولديني قدر صالح مذاكره نده ده دائما اهميتي بر
 موقع طوتار . اشتلا قيرله بول نفس آله يران بويول
 وارسه او ده بغدايك كلدكي بولدر ؛ اتفاقلره موسم
 موسم مسلط اولان كابوس ده بغدايسز قلدره ؛ اوقرينا
 صليج بر بغداي صليج دكليدر ؟

بغدايك ديكلمه سي ، چيلمه سي ، اون حالته
 كتير يولب پشيري لمي كي آري آري شكللر نه
 باقورق بر ملكلك مذهبتي ، صنعتي ، لياقتي حقدنه
 صاعلام بر فكر حاصل ايده ييليرز . كولوبلي شهرلیدن
 آيران ساده البه سي دكل بر آزده اكمكي واكمكي
 پيشيدير . بركويه اكلول قوردريغين ما كنده كرمن
 ماشيدير ؛ بر شرره ياپديغين ايلك فاريقه دركمندر ؛
 بر بلده اولان بغدايني دوشونور ، بر عالم ايلك واكمه
 اكمكي حاضرلار ، بر آدم يكمكه سينقار ؛ ككمي
 آراز ؛ چو قولر يزي اكمكه حرمته ايكشيديريز ؛
 كنجلره « اكمكي جيقار ! » نصيحتي و بريرز ؛
 اكمك و بغداي هان هر دينه قاريشش ، هر عقیده
 و ايدانه بر بر طونمشدر . بو ، اجتاي مسئله لك
 آك شمولي سي ، دنياي آلت ، اوست ايدن ايشلرك
 آك اساسلير . اكمك و بغداي ايچون بوتون جهان
 اوغراشير ؛ فريطنلرله چاريشهرق ده كيزلر آشان
 كيزلر ، داغاري دملوب اوچوروملري آتلايان ترمنلر
 سانكه يالكنر بغدايك نقل ايچون يايلىش بر
 واسطه در ؛ بش قطعه ني بر بريته باغلايان تلر ،
 بولر ، واپورلر ايچون اصل مقصد سانكه بغداي
 ياسه سي ، بغداي مبادله سيدر . بغدايك اكيلوب
 چيلمه سي ، اون يايلوب يه نيلمه سي ايچون چاليشان
 انسانلرك يكوني ، ظن ايده م ، هان هان عمومي
 نفوسه معادلدر . دنيا ده بشقه هيچ بر صنعت ويا
 ايش اوزونده بو قدر فضله آدم چاليشاز ، بودرجه
 هت صرف ايديلز ... هيچ بر عملة ، زنجير
 و ايشيه ده چفنجي قدر حرمت و تقدس كورمش

حتي چيفت ايچون چاليشان حيوانلر بيله نظر سزده
 سائر مخلوقاتدن فضله عترمدر .

بغداي سورونديكي بري غريز ايدن ؛ كيديكي
 آله برك و بر ؛ پنديكي طوبراني شلتندرز ؛
 بولاشديني سته يشان برافير . آتونسز ، كوموسز ،
 كتابسز بر دنيا تمكندر ، بغدايسز جهان اولاماز .
 اكينلري افته قاووشان آنادولو اووارندن چكر كن
 بكا بغداي باشاقلاري دورك چيتنلكي اينجده بكانه
 سلامت تنالي كي كوروندي . ذانا دولغون وقيزامش
 بر باشاق زينت اشياسته ، سوسه بكزور ، اوقدر
 ايجه ، ظريف ، چاليشمش بر ايشدر . بولاق
 وركت تنالي اولان بغداي باشاغي عيني زمانده
 ثرونه ، بختي ، قوتوده علامدور .

بر بغداي دانسته باقورق انسان بر جهان تخيل
 ايده ييلر ؛ بر بغداي دانسته لك حياتي دوشونمكلر
 كوزلر نيزك اوكنده چوق جانلي ، چوق حقيقي نه
 لوحلر آچيلير ... سوكره بهارك بول ياغورلردن
 سوكره كي نيز ، دورغون كونلرنده باغيره هافيره
 چيفت سورلردن باشلايهرق ، قيشين اوزلرنده
 قارغملر دولاشان قارلي تارلار ، سوكره بهارده او
 دهرين ، دافعلي يشيلك ، نهايت صيغاق كوشنلره
 پيشن اكين ، خرمن يري ، دودون ... بولنر بر
 برر خاطر مژده جانلاير . لوشاق اينجده قيرمزي
 آله لري ديشقيران فرونلر ، جيللاق آقالي ، جيللاق
 قولاي خوركارلر ، زكاهلره ديزلي صيغاق ، بوموشاق
 اكمكار ، بوتون بو تخنلر نه قدر انسانلك حيات باغلي ،
 هر كوكي كور كورلر نه داخلدور . سوكره نلري اوغولوي ،
 كولكلتي ، باصيقدر ؛ يل دركمنلري غيجيردلي ،
 ايشيقي ، يوسكسدر ؛ سوكره بخار دركمنلري
 ارضك هيچانه طوولوش بوروك كي دهريندن
 چاريهرق نه قدر ولولاي دوتير ... انسانلر بغدايه
 عائد منظره لري محقق هر شيشه و بر دركندن فضله بر
 اهميته سير ايدلر ؛ بغدايك هرسته كي حيات غايت
 يقيندن علاقه دار اولورلر . بر اوله كاك نارالسي ،
 بر شيديكك تخني بيله اولايان دربردنه « اكينلر
 نازل ؛ ديه عراق ايدن . بغداي هيزك افراسي ،
 آك عالم سزلك بيله يقيني ، آك دوشونجه سزلك
 ييله اندشه سيدر . دنيايه ممالك و برمه ين قدرلندرز
 آدملر كوردمك بكا آنادوليك اكينني سورديلر !

خلاصہ ہدای مسئلہ سی قدر زیادہ ہر کسک پور مکہ دال بوداق سالمی بر مسئلہ موجود کاندہ . مدنیٹ کو کی ہدای تارلاستند اولہنی کی حربک قانی پچہسی دہ ہدای آبانزدہدر . دنیاوی اوکوزک پوینوزی اوززندہ تخیل ایدلر حقایدر ، لکن بو اوکوز بر « چیت اوکوزی » اولق شرطیلہ ... ایشہ اوکلہ کولشتک کوزلر آلان یزغین صیباچی اچیندہ قارشیدہ کی ہدای تارلاستی چین اوراخیلرہ باقہرق پں یوزری دوشودم .

رفیہ خالد

اجتماعیات

اسکی توکر کردہ دین

— ۳ —

برصولر

اورخون کتابیستندہ (برصو) تعبیرتہ شو عباردہ تصادف ایدر :
« تورک تاکریسی » تورک ایدوق بری صوبی آتجا ایتسی » یعنی « تورک تاکریسیلہ تورکارک مبارک برصولری شویلہ بایش . » معافیہ ، یوزادہ کی (بری صوبی) تعبیری « برلری وصولری » شکندہدہ ترجمہ ایدہ بیلیر ؛ بو تقدیردہ ، بو نوع ایلرہ « برلر وصولر » دیک اقتضا ایدر . بچہ ، مرجع اولان ترجمہ شکلی شودر . معافیہ ، اشتہار ایدیک ایچون ، بنہ (برصولر) تعبیری قوللانجتم .
بو عباردہ بردہ (ایدوق) کلہسی واردرکہ ، محمود کاشغری لغتہ کورہ (مبارک) معناسدہر . (جلد ۱ ، صفحہ ۶۳) اسکی تورکار برطاق حیوانلری سربیت براقرلرشم ، صاحبہ پاییلان نذرند دولای بو حیوانلرک آرتق صیرتلیرنہ یوک بوکلہنیز ، سودری صاعیلماز ، پیایلیری قیریلمازش . ایشہ بو تورلو حیوانلرہ مبارک معناسہ اولہرق (ایدوق) دنیلرشم .
بو کلہدہ کی (د) حرفی محمود کاشغریٹک (ذال ترکیہ) نامی ویردیک حرفدر . بو حرف ، (د) لہ (ز) آراستندہ مشترکدر . بناء علیہ ، اورخون کتابیستندہ (د) صورتندہ یازیلدینی حالہ ، محمود کاشغری لغتندہ (د) شکندہ یازیلیر .
کاشغریورک (ایدوق) کلہسی تورکچہ (نابو) کلہسنک مقابلیدر . (نابو) ابتدائی قولمردہ (معترم اولدینی ایچون (حرام) یعنی (ممنوع) اولان شیلرد . مثلا بر حیوان (نابو) ایسہ آتی حرامدر ، چونکہ کندیسی معترمدر . بر آغاج (نابو) ایسہ بیش یغز ، دالاری اودون یاخوداخشاب صورتندہ قوللانماز ؛ چونکہ مبارکدر . شیمدیک تورکچہدہ بو کی عللرہ

یاخود آغاچارلہ (تکین دکل) درز . (تکین اولمایان) شیلر کندیلرینہ یافلاشارلی چارپان شیلردر . اوحالہدہ اسکی تورکارک (برصو) نامی ویردکاری موجودلر مبارک اولدینی ایچون ، تکین اولمایان ، تکین اولما دینی ایچون چارپان برطاق روحانی شخصیتلردر . حالا ، (افسانہدہ اولسونلر) دیبہ حرمت کوستردیکمز ، بعضی برلردہ (بزدن ایلر) تسمیہ ایتدیکمز ایشہ ، بونوع روحلردر . بونلرک کوچوکلری ، برموجودہ ، بر آوہ ، برعالمہ مخصوص اولانلری بولندینی کی ، بووکلری یعنی برقیلہیہ ، برٹولکبہ حای اولانلری دہ وراردر . محمود کاشغری بو صوکیلرہ (جتی) نامی ویریبور : (جتی) جندن بر طائفہک اسیدیر . تورکارک اعتقادینہ کورہ ایک زمرہ عماربہ اچندہ اول ، بونلرک ساکن اولدقلری ٹولککچک جنلری انساندن اولان صاحبزنی حایہ بری بریلہ عماربہ ایدلر . هانکی جن غلبہ جالارسہ ، ابرتہسی کون ، او (جن) ک ٹولککسندہ ساکن اولان زمرہ غالب کایر وکیجہ این مغلوب اولان (جن) ک ٹولککسندہ ساکن اولانلر حکمداری دہ ابرتہسی کون مغلوب اولور . (جلد ۳ ، صفحہ ۱۷۱)

مذکور لغتہ کورہ (جتی) کلہسی عینی زماندہ خشتہ خاقاندن سوکرا ایکجی درجہدہ اولان بر مرتبہک عنوانیدر . (ایضاً) .
دیکک (جتی) کلہسی دہ (توپون) و (خان) کلہلری کی اساساً رئیسارک عنوانی ایکن ازواحده اسناد ایدیلشدر .
یکن مقالہدہ کوردیکمز وجہلہ ، آتای تورکارکینک برصولرندن اکثریسی یا برقیلہ اسمنی یاخود بر ٹولکک اسمنی طاشیور . مثلا (قیرقیز خان) بر قیلہ اسمنی طاشیدینی حالہ (آتای خان ، تالای خان ، یایق خان ، آفاق خان) کیلردہ بر ٹولککک یاخود بر ٹولکک کی تشخیص ایدن بر ارماق وداغک اسمنی طاشیورلر . اوحالہدہ ، برصولر اساساً ہر قیلہک کی خصوصی الاہلریدر . ہر قیلہک الاہی ، کندی قیلہسی حمایہ ایدر ، عماربہلردہ غلبہ جالہسنہ چالیشیر . بوندن دولاییدرکہ برصولر قیلہلر آراستندہ کی آتیلری وقان دعوانلری دوغورور . چونکہ ، ہر قیلہک فردلرنی ، کندی قیلہسنک انتقامی آلفہ سوک ایدر .

بو الاہار ، اسکی تورکارک جاہلیت دورینہ عالمہ معبودلیرد ؛ تورکاردہ (ایل) و (تورہ) وجودہ کلدکدن صوکرادہ ، تورک اوروقلری آراستندہ حبت جاہلیہک (پس زندہ) اولہرق دوام ایتستہ سبب اولان بونلردر .
اسکی تورکاردہ ہر قیلہک براہمی اولہسی ، تورک دینک اجتماعی بر اساسہ اسناد ایتدیکنی کوستر . اسکی تورکار ، قیلہیہ (پوی) نامی ویربرلری . ہر پوی ، اسمنی طاشیدینی ایلک جدیتی کندیسی ایچون حای بر الہ طانیدری . بوحالی غربی اوغوزلردہدہ کوروزر . غربی اوغوزلرہ کورہ ، اوغوز خانک (کون خان ، آئی خان ،

ییلہزخان ، کولک خان ، داغ خان ، دکز خان) نامزدہ آئی اوغلی ، بونلردہ ہر برینکدہ درت اوغلی واردی . اوغوزخانک بو یکری درت طوروندن اونلرک اسملرنی طاشیان یکری درت پوی حصولہ کیکدی .

جامع التوارخ کورہ بو بویلرک اسملری شونلردہ :

کون خان

قانی (عثمانی سلالہسنک پوی)

بایات

افقہ اولی

قرہ اولی

آئی خان

یازر

دوکر

دودورغا

یابرلی

ییلہزخان

اوشر (ایراندہ افشار سلالہسنی وجودہ کتیرشدہر)

قربق

بیکدلی

قارقین

کوک خان

بایندر (آتی قویونلی سلالہسنک پوی)

چینک

جاولدر

جینی

داغ خان

سالور (سلجوقلردن اولکی سلالہ)

ایور (ابرالی)

الایرنلی

اورکر

دکز خان

بیکدر

بوکدوز

بیوا

فتی (سلجوق سلالہسنک پوی)

بو یکری درت اسم ، یکری درت (معبود - جدک) ک اسملریدرک عینی زماندہ اوغوزک منقسم اولدینی یکری درت بوکدہ اسملرنی تشکیل ایتشدہر . اوغوزلرک متفقاری اولان قبیجا ، قافلی ، قالاچ ، فاراقی ، آغاج ازی قوملری دہ ، افسانہیہ کورہ برر اسکی جدک اسملرنی طاشیورلر .

کوربیلورک (برصولر) دینی تکاملک اسکی تورکاردہ (اجداد پرستلک) یعنی (مانیزم) دورہسی ارانہ ایدر . معافیہ ، بو اجداد پرستلک یانندہ اسکی بر (تونیمیزم) ک پس زندہ بقیلہلری دہ کوروزر .

(تونیمیزم) ہر سیہک کندی (تونیم) یعنی معبود طانیہسیدر . (تونیم) سیہکک اسیدر ، بو اسسہ اکثریتہ برحیوانک بعضاً برنبانک آیدر ؛ مثلا ،